

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΑΡ ΑΙΩΡΑΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΛΟΙΠΟΥΣ ΛΑΟΥΣ ΤΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ*

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

Ἡ αἰώρησις παραλλήλως πρὸς τὴν χρῆσιν τῆς ὥς μέσου διασκεδάσεως, ἰδίᾳ τῶν μικρῶν παιδιῶν, πολλαχοῦ καὶ διὰ τὴν λίκνισιν τοῦ βρέφους πρὸς ὕπνον, ἀπαντᾶται ἔτι καὶ ὑπὸ μορφὴν τελετουργικὴν εἰς εἰδικὰς περιστάσεις τοῦ βίου. Ὑπὸ τὴν τελευταίαν μορφὴν ἤσκειτο αὕτη εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον μέχρι καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων (μάλιστα ἕως τὸ 1920, εἰς τινὰς τόπους ἀκόμη καὶ μετὰ τὸ 1950), ἔπειτα δὲ καὶ εἰς ἄλλους λαοὺς, τόσον τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ὅσον καὶ ἄλλων περιοχῶν τῆς Εὐρώπης (Ρωσίας, Βαλτικῶν χωρῶν (Ἑσθονία, Λεττονία, Λιθουανία), Ἰταλίας (Καλαβρία), Ἰσπανίας), ἔπειτα τῆς Βραζιλίου Ἀφρικῆς, μάλιστα δὲ τῆς Ἀσίας (Ἰνδία, Σιάμ, Ἰνδονησία, Κορέα), τῆς Βορείου Ἀμερικῆς κ.ἄ.¹

Εἰς τὸν ἡπειρωτικὸν χῶρον τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ εἰς τὸν νησιωτικὸν ἕως τὴν Κύπρον πρὸς ἀνατολὰς, ἔπειτα καὶ εἰς τὸν ἐλληνισμὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἕως τὴν Τραπεζοῦντα καὶ τὴν Καππαδοκίαν πρὸς ἀνατολὰς, ὡς καὶ εἰς τὸν τῆς Ἀν. Θράκης (ἐκ τῆς πολεμικῆς καταστροφῆς τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1922 μεταναστεύσαντα καὶ ἐγκατασταθέντα εἰς αὐτὴν τὸ 1923) ἡ αἰώρα αὕτη, δηλ. ἡ μὲ τελετουργικὸν τυπικόν, ἐλάμβανε χώραν κυρίως κατὰ τὸ Πάσχα, ἀπὸ τῆς Κυριακῆς ἢ τῶν ἐπομένων ἡμερῶν, τῆς Δευτέρας ἢ τῆς Τρίτης εἰς τὴν Ἀνατολ. Θράκην, Μικρὰν Ἀσίαν (Σμύρ-

Συνομογραφίαι:

J. G. Frazer = James George Frazer, The Golden Bough, A Study in Magic and Religion, Part III (The dying Cod)², New York 1966.

ΚΛ = Κέντρον Ἑρέυνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν).

ΣΛ = Σπουδαστήριον Λαογραφίας μετὰ προσηρητημένης Λαογραφικῆς Συλλογῆς (Ἀρχεῖον Λαογραφικῆς ὕλης) τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΧΦ. = χειρόγραφος ἢ δακτυλογραφημένη Λαογραφικὴ συλλογὴ.

* Ἡ μελέτη αὕτη ἀποτελεῖ εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν συντόμου ἀνακοινώσεως ἐπὶ τοῦ θέματος εἰς τὸ Γ' Διεθνὲς Συμπόσιον Βαλκανικῆς Λαογραφίας εἰς Ἀχρίδα Γιουγκοσλαβίας τὴν 7-8 Ἰουλίου 1973.

1. Βλ. εἰς J. G. Frazer, σ. 150 ἐξ., 156 ἐξ., 277 ἐξ. Sartori, Schaukeln, Handw. d. deutschen Aberggl. VII, Berlin - Leipzig 1935/36, στ. 1017 - 19.

νη, Ἀδραμύττιον, Κυδωνίαι, Βιθυνία, Πόντος) ¹, εἰς Λῆμνον, Ἴον, Χίον, Κάρπαθον, Κρήτην, Μῆλον, Ἀρκαδίαν (Καρύταιναν), Κύπρον κ.ά.², ἀπαραιτήτως δὲ κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, ὡς εἰς Ρόδον, Ἡλείαν (Κούμουρα, Λαμπέτιον), Μεσσηνίαν (Βασιλίτσι, Κορώνη, Καπλάνι, Μανιάκι, Τζατζι), Εὐβοίαν, Ἐλασσόνα (Κρυόβρουση), Ζαγοράν, Καστορίαν (Ζευγοστάσιον), Δ. Θράκην (Ἀβδηρα, Κιμμέρια), Ἀνατ. καὶ Βορ. Θράκην (πρόσφυγες ἐκ Βιζύης, Κεσσάνης, Χρούπιστας, Μεσημβρίας), Μακεδονίαν (περιοχαὶ νομῶν Πέλλης, Φλωρίνης, εἰς Μαλάφτσαν κ.ά.), Ἀἰβαλί Μ. Ἀσίας κ.ά.³ Διήρκει δὲ ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα, ἥτοι ἕως τὴν Κυριακὴν τοῦ Ὡμαῖ (Νάξος, Σάμος)⁴, ἢ ἐπὶ 40 ἡμέρας μέχρι τῆς Ἀναλήψεως: Σάμος, Ρόδος.

1. Λαογρ. 10 (1929), σ. 267. ΚΛ, χφ. 229, σ. 276 (Αἶνος). Ν. Καρτσωνάκη - Νάκη, Θυμᾶμαι τῇ Σμύρνῃ, (Ἀθῆναι 1972), σ. 16. Ξενοφ. Ἀκογύλου, Λαογραφικὰ Κοτυώρων, Ἀθῆναι 1939, σ. 285 - 286. ΚΛ, χφ. 1358, σ. 109 - 110, 157 (Κυδωνίαι), χφ. 1441, σ. 4 (Σινώπη), χφ. 1132, σ. 42 (Βιθυνία), χφ. 1440 π. 136 (Ἀδραμύττιον Μ. Ἀσίας).

2. ΚΛ, χφ. 3357, σ. 20 - 21 (Στ. Ἡμελλος, 1968). ΣΛ, χφ. 1924, σ. 31 (συλλ. Εὐδοξία Σκούλλου, Πυλὲς Καρπάθου, 1973), χφ. 1493, σ. 48 (συλλ. Ὑπατία Γιαννούλου, Βροντᾶδες Χίου, 1973), χφ. 1932, σ. 63 - 65 (συλλ. Μάρια Γεωργιάδου, Τρυπητὴ Μήλου, 1973), χφ. 2042, σ. 19 (συλλ. Εὐφροσύνη Χρονοπούλου, Καρύταινα Ἀρκαδίας, 1973). Γ. Χ. Παπαχαραλάμπους, Κυπριακὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου 1965, σ. 189 - 190. Πάνος Σπάλας, Οἱ κούνιες τῆς Λαμπρῆς, Νέα Ἑστὶς 47 (1950) 499 - 500.

3. J. G. Frazer, σ. 283. ΚΛ: χφ. 1508, σ. 54 (συλλ. Μ. Τσάκωνα, 1944), χφ. 1159 Β, σ. 106, 1159 Ε, σ. 52. 1378 Α, σ. 37, 173 (συλλ. Γεωργία Ταρσούλη 1938, 1939), χφ. 1612, σ. 7 (Δ. Οἰκονομίδης, 1949). Λαογρ. 10 (1929/30), σ. 267 - 68. ΚΛ: χφ. 1971, σ. 61 - 62 (Α. Τσέλιος, 1953), χφ. 303, σ. 108 (Π. Αἰλιανός, Ζαγορά, 1874), χφ. 2459, σ. 108 (Ζ. Μαγκλάρας, Ζευγοστάσιον Καστορίας, 1962), χφ. 176, σ. 82 (Σ. Δημοσθενόπουλος, 1889), 1100 Δ, σ. 18 - 19 (Μαρία Ἰωαννίδου, 1937). ΣΛ: χφ. 1950, σ. 76 (Βασιλικὴ Γουβαλάρη, ἐκ προσφ. ἐξ Ἀἰβαλί Μ. Ἀσίας, Χαλάνδριον Ἀττικῆς, 1973), χφ. 1887, σ. 22 (Βασιλικὴ Ἀθανασοπούλου, Λαμπέτιον Ἡλείας, 1973). ΚΛ, χφ. 2392, σ. 217, 377 (Στ. Ἡμελλος, 1961), χφ. 1104 Γ, σ. 133 - 231 (Γ. Μέγας, 1937). Λαογρ. 11 (1934/37), σ. 232 (Ἀν. Βρόντης). Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχείου: 13/14 (1960/61), ἐν Ἀθήναις 1962, σ. 379 (Γ. Κ. Σπυριδάκης), 17 (1964), ἐν Ἀθήναις 1965, σ. 236 (Ἀγγ. Δευτεραῖος). Μακεδονικὰ 6 (1964/65), ἐν Θεσσαλονίκῃ 1965, σ. 227 (Ν. Κοσμάς). Ἀριστοτέλης, τευχ. 14 (1959), ἐν Φλωρίνῃ, σ. 52-54.

Δεδομένου ὅτι ἡ ἐορτὴ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου τελεῖται ἐκ μεταθέσεως τὴν Δευτέραν τοῦ Πάσχα, ὅταν, ὡς συμβαίνει συνήθως, ἡ 23ῃ Ἀπριλίου, ἡμερομηνία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐορτασμοῦ, ἐμπίπτῃ εἰς τὴν Μεγ. Τεσσαρακοστήν, ἢ, εἰς ἀντίθετον περίπτωσιν, ἐορτάζεται καθ' ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος τῆς Διακαινησίμου ἢ μετ' αὐτήν, εἶναι αὐτονόητον ὅτι καὶ εἰς ἄλλους τόπους ἔνθα ἀναφέρεται ἡ αἰώρησις ὡς ἔθιμον ἀπλῶς τοῦ Πάσχα, εἶναι τοῦτο συγχρόνως καὶ τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἀγ. Γεωργίου.

4. Ἀναστ. Βρόντης, Τὸ παιδί στὴ Σάμο, Λαογρ. 16 (1956/57), σ. 240. ΚΛ, χφ. 2342, σελ. 110, 120 (Στ. Ἡμελλος, Νάξος, 1960).

Μῆλος, πρόσφ. ἐκ Μ. Ἀσίας: Κυδωνίαι, Κοτύωρα Πόντου κ. ἄ. ἐτελεῖτο δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἰδίᾳ κατὰ τὸ ἐσπέρας ἐκάστου Σαββάτου, τὰς Κυριακὰς ἢ ἄλλας ἑορτάς¹.

Ἐνιαχοῦ ἡ αἰώρα ἐλάμβανε χώραν πρὸ τοῦ Πάσχα, ὡς εἰς Κάρπαθον κατὰ τὴν Μεγ. Τεσσαρακοστήν, εἰδικῶς κατὰ τὰς Κυριακὰς μέχρι τῆς τῶν Βαῖων ἢ τὴν ἑορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (25ῃ Μαρτίου)², ἢ κατὰ τὰς Ἀπόκρεως (Κυριακὴν τῆς Κρεοφάγου καὶ Κυριακὴν τῆς Τυροφάγου) εἰς Κύπρον (Κακοπετριά)³ καὶ εἰς Ἀνασελίτσαν Μακεδονίας⁴, εἰς Καράμακκαν Μ. Ἀσίας (πρόσφυγες) τὴν Πρωτομαγιάν⁵, εἰς Μανταμάδον δὲ τῆς Λέσβου μετὰ τὸ Πάσχα τὴν 29 καὶ 30 Ἰουνίου, ἑορτάς τῶν Πέτρου καὶ Παύλου καὶ τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων⁶.

Ἡ αἰώρα μὲ τὸ ὄνομα κούνια, εἰς τινὰς δὲ τόπους καὶ μὲ εἰδικώτερα ὀνόματα, ὡς σοῦσα εἰς Κύπρον⁷, ἀναλόγως δὲ τῆς μορφῆς καὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ καθίσματος ἐπ' αὐτῆς: σελλιᾶστρα καὶ σανιδωτὴ (Ρόδος)⁸, σανικόκλα, μονόκλα καὶ ἀνεμόκλα (Σάμος)⁹, παρακαμούδα (Λέσβος)¹⁰ κ. ἄ., κατεσκευάζετο συνήθως τὸ Μέγα Σάββατον ἢ τὴν Κυριακὴν τῆς Διαπορῆς (τοῦ Πάσχα) εἰς τὴν αὐλὴν ἢ ἐντὸς τῆς οἰκίας ἢ εἰς πλατεῖαν ἢ ἔξω τοῦ χωρίου. Ἀποτελεῖτο ἐκ δύο σχοινίων (ἢ ἐνός), τῶν ὁποίων τὰ δύο ἄκρα ἐδέχοντο εἰς δύο ὑψηλοὺς κλάδους δένδρου ἢ εἰς δοκούς τῆς στεγῆς τῆς οἰκίας¹¹. Εἰς τὰ ἕτερα ἄκρα αὐτῶν προσδέδετο σανὶς (εἰκ. 1) ἢ ἐτοποθετεῖτο μετὰ τὴν πρόσδεσιν τῶν σχοινίων προσκεφάλαιον, ὡς κάθισμα τῶν αἰωρουμένων.

1. Ξενοφ. Ἀκογλου, ἐνθ' ἄν., σ. 181 - 82, 285 - 86. Λαογρ. 11 (1934/37), σ. 232 (Ρόδος). ΚΛ, χφ. 2339, σ. 167 - 69 (Κ. Βῆχος, Μῆλος, 1960).

2. Jane E. Harrison, *Mythology and Monuments of Ancient Athen*, London 1890, σ. XLIII, J. G. Frazer, σ. 284, Μ. Γ. Μιχαηλίδης - Νουάρος, *Λαογραφικὰ σύμμεικτα Καρπάθου*, τόμ. Α', Ἀθήναι 1932 [φωτ. ἀνατ. 1969], σ. 110 - 16. Βλ. καὶ εἰς Λαογρ. 16 (1956/57), σ. 126.

3. ΚΛ, χφ. 2351, σ. 628 (Γ. Κ. Σπυριδάκης, 1960).

4. ΚΛ, χφ. 1100 B, σ. 93 (Μαρία Ἰωαννίδου, 1937).

5. ΣΛ, χφ. 1892, σ. 92 (Καλλιόπη Γεδεών, Ἀθήναι 1973).

6. Σπ. Ἀναγνωστοῦ, Λεσβιακά, ἐν Ἀθήναις 1903, σ. 256 - 262.

7. Γ. Λουκάς, Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις, ἐν Ἀθήναις 1874, σ. 123, Γ. Παπαχαράλαμπος, ἐνθ' ἄν., σ. 189-90, Λαογρ. 15 (1953/54), σ. 439, σημ. 1., τόμ. 19 (1960/61), σ. 540, ἀρ. 48.

8. Βλ. ἐν Λαογρ. 11 (1934/37), σ. 590, σημ. 4.

9. Ἀναστ. Βρόντης, ἐνθ' ἄν., σ. 240.

10. Σπ. Ἀναγνωστοῦ, ἐνθ' ἄν., σ. 259.

11. Ἡ αἰώρα ἠδύνατο ἔτι νὰ στηθῇ καὶ εἰς στενωποὺς ἐντὸς τοῦ συνοικισμοῦ διὰ τῆς ἐφαρτάσεως δύο σχοινίων ἀπὸ τῶν ἐκαστέρωθεν πόλων τῶν αἰνῶν.

Ἀντιστοίχως πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἡ αἰώρα αὕτη ἀπαντᾷ ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς λοιπούς, ὡς ἐλέχθη, λαοὺς τῆς χερσονήσου τοῦ Αἰμοῦ (Ἀλβανούς, Βουλγάρους, Γιουγκοσλάβους, Βλάχους καὶ Ρουμάνους), ἐκτὸς δ' αὐτῆς καὶ εἰς τοὺς Ρώσους,

Εἰκ. 1. Σχεδιάσμα τῆς αἰώρας εἰς τὴν Ἰωνίαν.

(N. Καρτωσσίου - Νάκη, Θυμᾶμαι τῇ Σμύρνῃ, σ. 15).

τελουμένη ὁμοίως κατὰ τὴν ἀνοιξιν, εἰδικῶς δὲ κατὰ τὸ Πάσχα καὶ κατ' ἐξοχὴν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἀγ. Γεωργίου¹. Εἰς Ἀλβανίαν εἰδικώτερον τὸ ἔθι-

1. Βλ. K. L. Lübeck, Die Krankheitsdämonen der Balkanvölker, Zeitschrift des Ver. f. Volkskunde, Bd. IX, Berlin 1899, p. 62. M. Arnaudoff, Die bulgarischen Festbräuche, Leipzig 1917, σ. 44. Paul Eisner, Volkslieder der Slawen, Leipzig (1926), σ. 514 - 15. E. Schneeweis, Serbokroatische Volkskunde, Erster Teil, Berlin 1961, σ. 137. Ion Popinceanu, Religion, Glaube und Aberglaube in der rumänischen Sprache (Kallmünz) 1964, σ. 80. Gustav Weigand, Die Aromunen, II, Leipzig 1894, σ. 126. Eug. Fehrle, Feste und Volksbräuche in Jahreslaufeuropäischer Völker, Kassel 1935, σ. 135.

Περὶ τῆς τελέσεως τῆς αἰώρας μετὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς συνηθείας εἰς τοὺς Γιουγκοσλάβους (εἰς Skopska Grna, Gora) νὰ φέρουν οἱ αἰωρούμενοι πασχαλινὸν αὐγὸ ὑπὸ τὴν μασχάλην των κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου (βλ. E. Schneeweis, σ. 137). Εἰς δημῶδες βουλγαρικὸν ᾄσμα ἐρωτᾶται νέος, εὐρισκόμενος εἰς τὴν ξενιτείαν, διατὶ δὲν ἐπιστρέφει εἰς τὴν οἰκογένειάν του κατὰ τὸ Πάσχα ἢ κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. G. Rosen, Bulgarische Volksdichtungen, Leipzig 1879, σ. 215, ἀρ. 83. Βλ. καὶ ἕτερον σχετικὸν ᾄσμα εἰς M. Arnaudoff, ἐνθ' ἀν., σ. 39 - 40.

μον τοῦτο ἐλάμβανε χώραν κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν νέων φύλλων εἰς τὰ δένδρα, ἣ ὁποία καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἀρχὴ τοῦ χρόνου καὶ συνέπιπτεν εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου. Ἡ ἐν λόγῳ αἰώρα συνωδεύετο ἐπίσης μὲ τραγούδια ἐνταῦθα λυρικά, ἐρωτικά καὶ σατιρικά ¹. (Εἰκ. 2).

Τέλεσις τῆς αἰώρας ἀναφέρεται εἰς τοὺς Γιουγκοσλάβους, ὡς εἰς τὴν Ἑλλάδα (Κάρπαθος), κατὰ τὴν Μεγ. Τεσσαρακοστὴν, εἰδικῶς τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου, εἰς περιοχὰς τῆς Βοσνίας, τῆς Ἑρζεγοβίνης καὶ τῆς Σερβίας ², πρὸς δὲ καὶ εἰς

Εἰκ. 2. Παράστασις αἰώρας εἰς Σκόδραν (ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ Βαλκανικοῦ Λαογραφικοῦ Συνεδρίου εἰς Τίρανα ἀπὸ τῆς 17-18 Ἰουνίου 1966). (Βλ. Πρακτ. Ἀκαδημ. Ἀθηνῶν 41, 1966, σ. 634).

τοὺς Βουλγάρους, εἷς τινὰς τόπους τὴν Κυριακὴν τῆς Βαΐφόρου ³, μετὰ δὲ τὸ Πάσχα καὶ ἕως τὴν Πεντηκοστὴν ἢ καὶ μέχρι τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου (24 Ἰουνίου) εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Εὐρώπης (Βεστωφιλία, Μεκλεμβούργον, Ἑσθονία καὶ Λετ-

1. Πληροφορίαι ἐκ σχετικῆς ἐπιστολῆς τοῦ κ. Zihni Sako, διευθυντοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου Λαογραφίας εἰς Τίρανα. Τοῦτον εὐχαριστῶ θερμῶς καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης.

2. Ludwig Deubner, Russische Volkskunde, Archiv f. Religionswiss. Bd. 9, 1906, σ. 452. Πρβλ. καὶ Sartori, Schaukeln, Handw. d. deutsch. Aberggl. VII, 1935/36, σ. 1017.

3. M. Arnaudoff, ἐνθ' ἀν., σ. 38.

τονία)¹. Πρόκειται οὕτω περὶ ἐθίμου συνδεδεμένου μὲ τὸ ἔαρ, τὸ ὅποῖον τόσον εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, ὅσον καὶ εἰς τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς, Ἀλβανούς, Βουλγάρους καὶ Γιουγκοσλάβους, τελεῖται κυρίως ὑπὸ ἀγάμων νέων ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλάβανον θέσιν ἐπὶ τῆς αἰώρας κυρίως αἱ νεάνιδες (εἰκ. 1). Ἐκ τῶν παρισταμένων νέων ἕκαστος ὠθεῖ πρὸς κίνησιν τὴν αἰώραν ἐπὶ τῆς ὁποίας κάθεται πολλάκις ἐκείνη μὲ τὴν ὁποίαν συνδέεται αἰσθηματικῶς, ἄδονται δὲ συγχρόνως ἐξ ὑπαμοιβῆς τραγοῦδια σχετικὰ πρὸς τὴν περίστασιν, πρὸς ἔπαινον τῆς αἰωρουμένης κόρης καὶ τοῦ παρ' αὐτὴν νέου, ὡς καὶ πρὸς ἔκφρασιν τοῦ ἀμοιβαίου ἐρωτικοῦ αἰσθήματός των².

Παρατίθεται ἡ μουσικὴ τῶν ᾠσμάτων τούτων εἰς Μανταμάδον Λέσβου³.

1. Βλ. J. G. Frazer, σ. 280, Sartori, σ. 1017 - 18. Εἰς χωρία ἔτι τῆς Καλαβρίας ἐν Ἰταλίᾳ, εἰς Κάδιξ τῆς Ἰσπανίας καὶ εἰς Altheim ἐτελεῖτο ἡ αἰώρα κατὰ τὰ Χριστούγεννα (βλ. J. G. Frazer, σ. 284 - 285, Sartori, σ. 1018). Πρόκειται πιθανῶς ἐνταῦθα περὶ συνηθείας ἡ ὁποία ἐξεκίνησεν, ὡς εἰς τὸ Altheim, ἀπὸ τοῦ ἔθους τῆς τοποθετήσεως ἐντὸς λίκνου πλαγγόνος, ἡ ὁποία παρίστανε τὸν Χριστὸν ὡς βρέφος, καὶ τῆς λικνίσεώς της ὑπὸ παιδίων.

2. α') *Θεὲ, καὶ νὰ λυτεν ἡ λαμπρή, τ' ἀλλάξουν οἱ παπῆδες,
νὰ βγάλουν τὴν Ἀνάστασι με τὲς χρυσοῦς λαμπάδες.
Γιὰν τὴμ μεγάλην Κυριακὴν πὺ ν' ὁλλες οἱ ἡμέρες
ποὺ ἁλλάσσουσιν οἱ λεύτερες, κι ὁλλες οἱ παντρεμένες.
Κούνια μου, κούνησέ μου τὴ νὰ νὰ βραδυάση ἡ μέρα,
νὰ ξημερώση νὰ τὴδ' ὀδῶ, νὰ πάρη ὁ νοῦς μου ἀέρα.*

(Ρόδος, Λαογρ. Β', 1910, σ. 455)

β') 1. Τραγουδεῖ ὁ νέος :

*Κουνιέται καὶ τὸ μάλαμα, κουνιέται καὶ τ' ἀσήμι,
κουνιέται κ' ἡ ἀγάπη μου μὲ τὸ χρυσὸ σιτζίμι.*

2. Ἡ ἐπὶ τῆς αἰώρας ἀπαντᾷ ἄδουσα :

*Ποὺ νὰ χαρῆς τὰ χέρια σου τὰ μαργαριταρένια,
ποὺ κούνησαν κι ἄλλες πολλές, τώρα κουνοῦν κ' ἐμένα.*

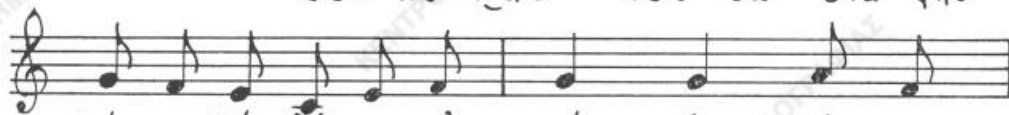
Ἀναστ. Βρόντης, Ροδιακὰ λαογραφικά, τόμ. Β', Ρόδος 1950, σ. 41, ἀρ. 3. Βλ. ἄλλα ᾠσματα τῆς κούνιας: Μιχ. Γ. Μιχαηλίδης - Νουάρος, ἔνθ' ἀν., σ. 113 - 116, Γ. Χ. Παπαχαρλάμπους, ἔνθ' ἀν., σ. 190. ΚΛ, χφ. 1358, σ. 57 - 58, 109 - 110 (Κυδωνίαι Μ. Ἀσίας (πρόσφυγες), συλλ. Μ. Λιουδάκη, 1939). Ἀναστ. Βρόντης, Τὸ παιδὶ στὴ Σάμο, ἔνθ' ἀν., σ. 240 - 41 κλπ.

3. ΚΛ, ἀρ. εἰς. μουσ. 8038 καὶ 8039. Ἠχογράφησις ὑπὸ Σταύρου Καρακάση, Μανταμάδος 1963. (Μουσικὴ καταγραφή ὑπὸ συντ. - μουσικοῦ Σπυρ. Περιστέρη).

♩ = 112

θέ- λω ν' ἄ - νέ - βω στὰ ψη -

- λά, κα- λέ, δέ- λω ν' ἄ - νέ - βω στὰ ψη -

- λά, κα- λέ, στ' Ἀ- γίου Γιωρ - γιού του

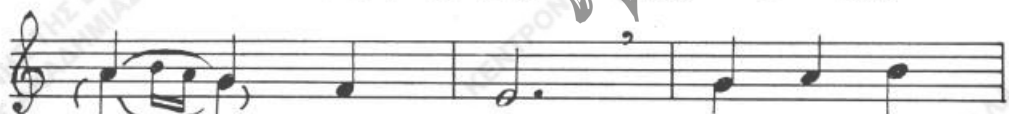
δῶ - μα, στ' Ἀ- γίου Γιωρ - γιού του δῶ - μα ...

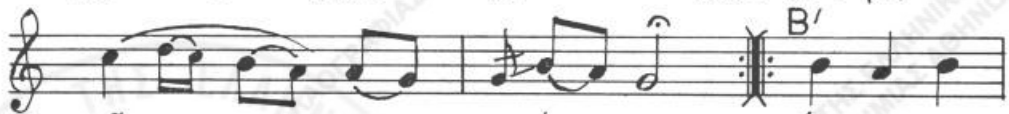
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

πά - νω στήν - κού - νια

κά - τσα - νε τέσ - σι - ρα

μαῦ - - ρα μά - τια, τέσ - σι - ρα

φρύ - δια σὰ - σπα - διὰ - κι

δυὸ κορ - μιὰ - ρη - γὰ - τα .

Εἷς τινὰς τόπους, ὥς εἰς τὴν νῆσον Κάρπαθον, ὑπὸ τῶν αἰωρουμένων ἀπευθύνονται μὲ ἄσματα οἱ παρὰ τὴν αἰώραν καὶ εἰς ἄλλα παριστάμενα πρόσωπα, ὥς εἰς τὸν δήμαρχον, τὸν διδάσκαλον κ.ἄ.¹

Σκοπὸς γενικῶς τῆς αἰωρήσεως ἦτο ὁ τῆς κοινωνικῆς κατ' ἀρχὴν ἐπαφῆς μεταξὺ τῶν ἀγάμων νέων, ἀρρένων καὶ θηλέων, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἐκφράσεως ἐκατέρωθεν τῶν ἰδίων αἰσθημάτων, ἰδίᾳ τοῦ ἐρωτικοῦ, μὲ εἰδικὰ ἐγκωμιαστικά καὶ εὐχετικά ἄσματα².

Πολλαχοῦ ἐγένετο χρῆσις τῆς αἰώρας καὶ μὲ μαγικὴν ἔννοιαν, ὥς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας εἰς Αἶνον Ἀνατολ. Θράκης, πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς παραγωγῆς σησάμου³, εἰς Ζαγοράν Πηλίου πρὸς ἀποδιώξιν τῶν ὄφεων ἀπὸ τὸν οἶκον δι' ἐπωδῆς κατὰ τὴν αἰώρησιν⁴, εἴτα ὑπὲρ τῆς υἰείας τῶν αἰωρουμένων, πρὸς προστασίαν ἀπὸ ὀσφυαλγίαν κατὰ τὸ θέρος (Μανιάκι Μεσσηνίας)⁵, ἢ καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ἐνοχλήματα εἰς τὴν ὀσφὺν καὶ τὸν αὐχένα (Λαμπέτιον Ἡλείας)⁶. Εἰς Μεσημβρίαν (Θράκης) ἐθεωρεῖτο ὅτι ἡ αἰώρησις συνετέλει «σὲ καλά»⁷, ἦτοι ὑπὲρ υἰείας καὶ πλουσίας ἐσοδείας. Τὴν σημασίαν ταύτην θὰ εἶχαν ὁμοίως ἡ ἐξάρτησις τῆς αἰώρας ἀπὸ χλωρὸν κλῶνον δένδρου (πρόσφ. ἐκ Βιζύης Ἀνατ. Θράκης)⁸ ἢ ζύγισις πολλαχοῦ τοῦ βάρους τοῦ σώματος κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Γεωργίου (Κασσάνη Ἀνατ. Θράκης (πρόσφ.), Μεσημβρία Θράκης (πρόσφ.), Βασιλίτσα Μεσσηνίας, Γαλατοῦδες Εὐβοίας, Κρυόβρυση Ἐλασσόνας κ.ἄ.), πρὸς δὲ καὶ μαγικὰ ἐνέργειαι ὑπὸ τοῦ καθημένου ἐπὶ τῆς αἰώρας ὑπὲρ τῆς υἰείας του κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους (Κρυόβρυση Ἐλασσόνας)⁹.

Εἰς τοὺς πρὸς βορρᾶν γειτονικοὺς λαοὺς (Ἀλβανούς, Βουλγάρους καὶ Γιουγκοσλάβους) ἡ αἰώρα παρὰ τὸ κοινωνικὸν ὥς ἀνωτέρω περιεχόμενον αὐτῆς ἀπαντᾷται ὡσαύτως καὶ ὥς μαγικὴ πρᾶξις ὁμοίως πρὸς εὐκαρπίαν τῆς γῆς, πλουσίαν ἀπόδοσιν ἐκ τῆς κτηνοτροφίας, τῆς ἀλιείας, ἐπιτυχίαν εἰς τὸ κυνήγιον, ἀπόκρουσιν καταστρε-

1. Μ. Γ. Μιχαηλίδης - Νουάρος, ἐνθ' ἀν., σ. 111, 115 - 116.

2. Πολλαχοῦ αἰωροῦνται καὶ οἱ νεόνυμφοι, ἔπειτα καὶ ἄτομα μέσης ἢ προβεβηκυίας ἡλικίας (Κάρπαθος, Κρυόβρυση Ἐλασσόνας, Σινώπη καὶ Κοτύωρα Πόντου Μ. Ἀσίας (πρόσφ.) κ.ἄ.).

3. Συμ. Μανασσείδης, Λαογραφικά Αἶνου, Ἀρχεῖον Θρακ. Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θησαυροῦ, τόμ. Γ' (1936/37), σ. 79, ἀρ. 7. ΚΑ, χφ. 229, σ. 267 (Μανασσείδης).

4. ΚΑ, χφ. 303, σ. 108 (Π. Αἰλιανός, Ζαγορά, 1874).

5. ΚΑ, χφ. 1508, σ. 53 (Μ. Τσάκωνα, Μανιάκι, 1944).

6. ΣΛ, χφ. 1887, σ. 22 (Βασιλικὴ Ἀθανασοπούλου, Λαμπέτιον Ὀλυμπίας, 1973).

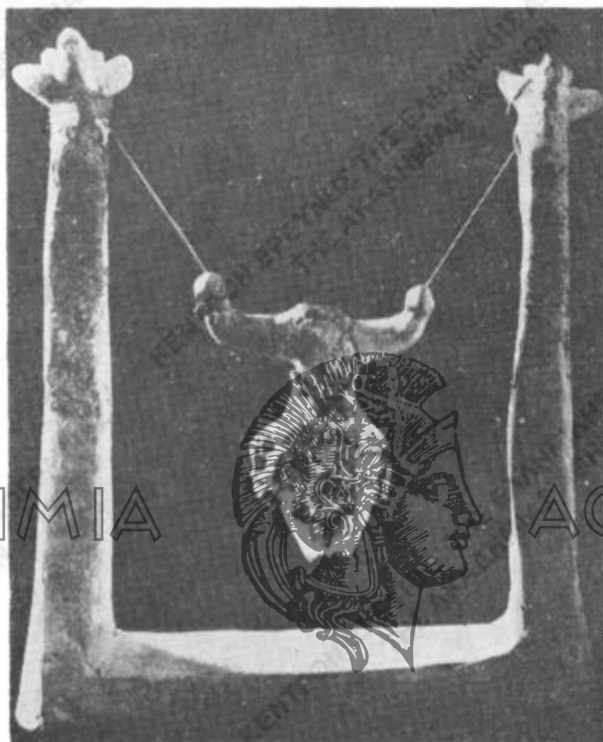
7. ΚΑ, χφ. 1104Γ, σ. 231, (Γ. Μέγας, 1937).

8. «Μὴ κουνιέσαι», λέγει ἡ μητέρα εἰς τὸ παιδί της, «στὸ ξερό» (= δένδρον). «Νὰ κουνῇς στὸ χλωρό». Βλ. εἰς Λαογρ. 10 (1929/1930), σ. 267.

9. ΚΑ, χφ. 1971, σ. 61 - 162 (Λ. Τσέλιος, 1953).

πτικῆς βροχῆς κ.ἄ., προστασίαν τῆς υἰείας τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν της ζῶων κλπ. Μὲ ἀναλόγους χρήσεις εὐρίσκεται ὁμοίως ἡ ἐθιμικὴ πρᾶξις αὕτη καὶ εἰς ἄλλους ἔτι λαούς, ὡς ἀνωτέρω, τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας κ. ἄ.

Τελετουργικὴ αἰώρησις εἶναι γνωστὴ μέχρι τοῦδε τὸ πρῶτον ἐκ τῆς μινωϊκῆς Κρήτης, τῆς μετανакτορικῆς περιόδου 1400 - 1100 π.Χ. Εἰς τετρακόταν ἐκ τῆς

Εἰκ. 3. Μινωϊκὴ αἰώρα ἐκ τῆς Ἀγίας Τριάδος Κρήτης. (Chr. Zervos, Πίν. ἀρ. 578).

Ἀγίας Τριάδος (ἐπαρχίας Πυργιωτίσσης Ἡρακλείου) τῶν χρόνων τούτων παρίσταται γυναικεία μορφή αἰωρουμένη (εἰκ. 3). Αἱ ἅκραι τοῦ σχοινίου διὰ τὴν συγκράτησιν τῆς αἰώρας εἶναι ἐξηρητημέναι ἀπὸ δύο ἐκατέρωθεν πασσάλους, οἱ ὅποιοι πιστεύεται ὅτι συμβολίζουν δένδρα.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Μινωῖται ἐθεώρουν τὸ δένδρον ὡς τόπον διαμονῆς τῆς θεᾶς τῆς γονιμότητος τῆς γῆς καὶ τῶν ζῶων τῶν γεωργῶν¹. Οὕτως ἡ καθημένη μορφή ἐπὶ τῆς αἰώρας ὑποστηρίζεται ὅτι παριστᾷ τὴν θεὰν ταύτην διὰ τῆς τελετουργ-

1. Christian Zervos, *L'art de la Crète Néolithique et Minoenne*, Paris (1956), σ. 45.

γικῆς αἰωρήσεως τῆς ὁποίας θὰ ἀπεσκοπεῖτο ἡ εὐόδωσις τῆς ἐν γένει παραγωγῆς, γεωργικῆς, κτηνοτροφικῆς κ.ἄ.¹

Ἀπὸ τοὺς κατόπιν χρόνους τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος γνωρίζομεν περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς αἰώρας εἰς τὸν ἰωνικὸν κόσμον, ἀναφερομένης εἰς Κολοφῶνα καὶ εἰς Ἀθῆνας². Εἰς τὴν τελευταίαν πόλιν ἐτελεῖτο κατὰ τὰ Ἀνθεστήρια αἰώρησις τῶν νεανίδων μὲ συμμετοχὴν εἰς αὐτὴν νέων καὶ μὲ συνοδείαν ἄσματος ποῦ ἐκαλεῖτο ἀλῆ-τις³, ἀνηρτῶντο δ' ἔτι εἰς τὰ δένδρα πρὸς αἰώρησιν καὶ πλαγγόνες⁴.

Ἀντιστοίχως πρὸς τὰς γραμματειακὰς πηγὰς περὶ τῆς αἰώρας⁵ ἔχουν περι-σωθῇ ἔτι καὶ παραστάσεις αὐτῆς ἐπὶ ἀγγείων (5 - 4 αἰ. π.Χ.)⁶, ἐξ ὧν αἱ κατω-τέρω.

Ἐπὶ ἀττικοῦ σκύφου, ὁ ὁποῖος ἀπόκειται εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Βερολίνου⁷, παρίσταται νεᾶνις ἐπὶ αἰώρας, παρ' αὐτὴν δὲ Σάτυρος φέρων στέφανον (εἰκ. 4).

1. Βλ. M. Nilsson, *Minoan - Mycenaean Religion and its survival in Greek Religion*, ed. 2, Lund 1950, σ. 331 - 32, note 7. Ἀρ. Fur Evans, *The Palace of Minos*, vol. IV, part I, London 1935, σ. 24 - 27. Christian Zervos, σ. 45. 'O L. Deubner (*Attische Feste*, Hildesheim 1966, σ. 121, σημ. 4, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν γνώμην αὐτῆς τοῦ M. Nilsson ὡς καὶ τὴν τοῦ Walter Burkert (*Der Glaube der Hellenen*, I, 260, σημ. 4) ἐπὶ τοῦ θέματος, ἀμφιβάλλει περὶ ὑπάρξεως τελετουργικῆς αἰώρας εἰς τοὺς Μινωικοὺς χρόνους, νομίζει δὲ ὅτι ἔχομεν εἰς τὴν παράστασιν ταύτην ἀπλὴν διασκέδασιν. Τὴν ἀποψιν ταύτην διετύπωσε πρῶτος ὁ A. Evans (σ. 27), ὅπως νὰ ἐπιμείνῃ εἰς αὐτὴν, δεχθεὶς ἔτσι τὴν παράστασιν ὡς εἰκονίζουσαν ἔθιμον τελετουργικόν.

2. Ἀθῆν. 618 e - f. Πολυδ., Ὀνομ. 4, 55. Πρβλ. καὶ M. Nilsson, *Die Anthesterien und die Aiora*. *Eranos* 15, 1916, 181 ἐξ., 199 = *Opuscula I*, Lund 1951, σελ. 145 ἐξ., 165.

3. Ἀθῆν. 618 e - f. Πολυδ., Ὀνομ. 4, 55. Βλ. καὶ Lud. Deubner, σ. 118.

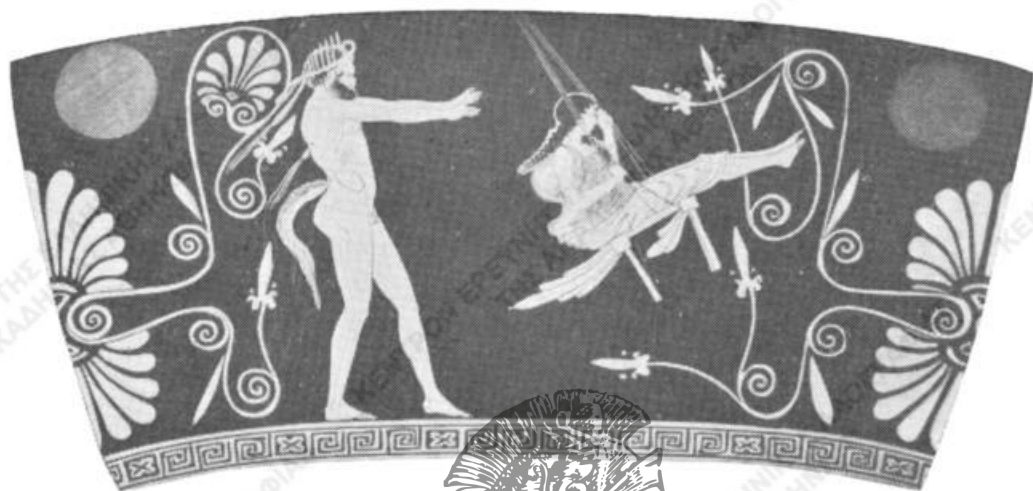
4. Ἡ ἀνάρτησις πλαγγόνων πρὸς αἰώρησιν ἀναφέρεται καὶ ὡς ἀρχαῖον ρωμαϊκὸν ἔθιμον, τὸ ὁποῖον ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἐθεωρεῖτο ὅτι παρελήφθη ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας. (Βλ. Fr. Altheim, *Terra mater. Untersuchungen zur altitalischen Religionsgeschichte*, Giessen 1931, σ. 90, J. G. Frazer, σ. 282 - 83).

5. Βλ. εἰς M. Nilsson, *Die Anthesterien*, *Eranos*, σ. 181 - 200 (= *Opuscula I*, σ. 145 - 165), Lud. Deubner, ἔνθ' ἄν., σ. 118 - 121.

6. Βλ. Lud. Deubner, σ. 118 ἐξ., Walter Burkert, *Homo necans. Interpretationen altgriechischer Opferriten und Mythen*. Berlin - New York 1972, σ. 206-207, σημ. 11 (Rg.V.V. Bd. XXXII). (Τὴν ὑπόδειξιν τοῦ βιβλίου ὡς καὶ τοῦ δημοσιεύματος τοῦ Σπ. Μαρινάτου, ὡς κατωτέρω, ὀφείλω εἰς τὸν καθηγητὴν Γεώργ. Στ. Κορρέν).

7. Adolf Furtwängler-Karl Reichhold, *Griechische Vasenmalerei*, Serie III, Tafeln. München 1932, Tafel 125. Πρβλ. καί, ὡς κατωτέρω, Serie III, Text, σ. 28 - 32.

Οὗτος, ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ τὴν ὅλην στάσιν τοῦ σώματος, ἔχει ὠθήσει τὴν αἰώραν πρὸς ταλάντευσιν. Οἱ Σάτυροι ὅμως ἦσαν ἐκ τῶν ἀκολουθῶν τοῦ Διονύσου, ἡ παρουσία δ' αὐτοῦ ἐστεφανωμένου σημαίνει ὅτι πρόκειται εἰς τὴν σκηνὴν ταύτην περὶ ἐκδηλώσεως κατὰ ἐορτὴν, αὕτη δ' ἦτο, ὡς εἶναι γνωστόν, ἡ ἐορτὴ τῶν Ἀνθεστη-

Εἰκ. 4. Αἰώρα ἐπὶ κεφαλῇ σατύρου.

(A. Furtwängler, K. Reichhold, Griech. Vasenm., III, 29, 125)

ρίων. Οὕτως ἡ αἰώρα, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς παραστάσεως ταύτης, ἀπετέλει στοιχεῖον εἰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν γενικώτερον τῆς Διονυσιακῆς λατρείας ¹.

Περὶ τῆς συστάσεως τῆς ἐν λόγῳ αἰώρας ἐκυκλεῖτο εἰς Ἀθήνας αἰτιολογικὸς μῦθος καθ' ὃν ὁ Διόνυσος, ἐλθὼν εἰς τὸν δῆμον Ἰκαρίας τῆς Ἀττικῆς, ἐδίδαξεν εἰς τὸν ἐκεῖ βασιλέα, ὀνόματι Ἰκάριον, τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου καὶ τὸν τρόπον παρασκευῆς οἴνου ἀπὸ τὸν καρπὸν τῆς, χαριζόμενος εἰς αὐτὸν διὰ προσφερθεῖσαν φιλοξενίαν.

Ὁ Ἰκάριος ἀργότερον ἔδωκεν ἀπὸ τὸν παρασκευασθέντα ὑπ' αὐτοῦ οἶνον νὰ πίνουν καὶ τινες ποιμένες. Οὗτοι ὅμως, καταληφθέντες ὑπὸ μέθης καὶ νομίσαντες ὅτι εἶχον δηλητηριασθῇ, ἐφόνευσαν τὸν Ἰκάριον, τὸν ὅποιον κατόπιν ἔθαψαν, ὅτε εἶχον συνέλθει ἀπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ οἴνου.

Ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἡριγόνῃ, ἀφοῦ ἐπὶ πολὺ ἀνεζήτησε τὸν ἐξαφανισθέντα πατέρα τῆς καὶ ἐπέτυχε τέλος τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ τάφου του, ἀκολουθοῦσα τὴν Μαῖραν, πιστὴν κύναν τοῦ Ἰκαρίου, κατελήφθη ὑπὸ ἀπελπισίας καὶ ἀπηγγονίσθη ἐκ τοῦ δέν-

1. Βλ. A. Furtwängler, Friedrich Hauser und Karl Reichhold, Griechische Vasenmalerei, Serie III. Text, München 1932, σ. 29 - 30.

δρου πού ὑπῆρχε παρὰ τὸν τάφον του. Ἀμέσως αἱ νεάνιδες εἰς Ἀθήνας ἔνεκα κα-
τάρας τοῦ Ἰκαρίου κατελήφθησαν ἀπὸ μανίαν καὶ ἤρχισαν νὰ ἀπαγχονίζωνται. Τὸ
μαντεῖον τῶν Δελφῶν, ἐρωτηθὲν περὶ τῆς αἰτίας τοῦ κακοῦ, συνεβούλευσε τὴν
καθιέρωσιν τῆς αἰώρας πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς πόλεως ἐξ αὐτοῦ ¹.

Κατὰ τὸν μῦθον τοῦτον σκοπὸς τῆς καθιερώσεως τῆς τελετῆς ταύτης ὑπῆρ-
ξεν ἡ ἀποτροπὴ τοῦ κακοῦ διὰ τῆς ἐξιλεώσεως τῆς ψυχῆς τῆς Ἡριγόνης ². Ἡ αἰτιο-
λογία αὕτη ἔχω τὴν γνώμην ὅτι προσεδόθη εἰς τὸ ἔθιμον, ἀφοῦ τοῦτο εἶχε πλέον
καθιερωθῇ ὡς τελετουργικὸν στοιχεῖον τῶν Ἀνθεστηρίων ³, πιθανώτατα δὲ τῆς
τρίτης ἡμέρας αὐτῶν, τῶν Χύτρων ⁴, ἡ ὁποία ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὴν λατρείαν,
πλὴν τοῦ Διονύσου, τῶν ψυχῶν τῶν νεκρῶν καὶ τοῦ Ἑρμοῦ ὡς ψυχοπομποῦ. Ἐχο-
μεν οὕτω προσαρμογὴν πρὸς τὴν ἀστικὴν ἐορτὴν ταύτην τοῦ τε ἐθίμου ὡς καὶ τοῦ
λαϊκοῦ μύθου, αἰτιολογικοῦ αὐτοῦ ⁵, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν αἰώραν θὰ ὑπῆρχε διαδεδομένος
ὕπὸ ἀπλουστέραν ἢ διάφορον μορφήν εἰς τοὺς ἀγρότας τῆς Ἀττικῆς, ἀσφαλῶς δὲ
καὶ εἰς ἄλλους τόπους, ὡς εἰς Κολοφῶνα ⁶.

Ὑπὸ τὴν ἀπλουστέραν, τὴν λαϊκὴν μορφήν της εὐρίσκεται, ὡς πιστεύω,
εἰς δύο ἀγγειογραφίας ἐπὶ ὕδριων, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ μία ἀπόκειται εἰς τὸ μουσεῖον

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

1. Βλ. Ern. Maass, *Analecta Eratosthenica*, Berlin 1883. (De Eratosthenis
Erigona, σ. 83 - 84). Hygin. Fab. 130 (ἐκδ. H. J. Hase), Ἀπολλοδ. Βιβλ. 11,7.

2. Ern. Maass, *An. Erat.*, σ. 83 - 84, Hygin., Fab. 130. Βλ. καὶ Lud.
Deubner, σ. 118 ἐξ., W. Burkert, ἐνθ' ἄν., σ. 267.

3. Τὰ Ἀνθεστήρια ἦσαν, ὡς γνωστόν, τριήμερος ἐορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου ἀλλὰ
καὶ τῆς Δήμητρος, ἡγοντο δὲ ἀπὸ τῆς 11 - 13 τοῦ μηνὸς Ἀνθεστηριῶνος, ὁ ὁποῖος ἀντιστοιχεῖ
πρὸς τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς 15 Φεβρουαρίου ἕως τὴν 15 Μαρτίου.

4. Βλ. Lud. Deubner, ἐνθ' ἄν., σ. 121. Ὁ D. C. Dieterich (*Hermes*, 89, 1961,
σελ. 44, 50) ὑποστηρίζει ὅτι ἡ αἰώρα ἐλάμβανε χώραν κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν τῶν Ἀνθεστη-
ρίων, τὴν τῶν Χοῶν, εἶχε δὲ σκοπὸν καθαρμοῦ, πρὸς δὲ καὶ καθαγιασμοῦ τοῦ οἴνου. Ἀντιθέτως ὁ
Reichhold, ἐνθ' ἄν., III, Text, σ. 29, ἐκφράζει τὴν γνώμην ὅτι αὕτη ἐγίνετο κατὰ τὴν πρώτην
ἡμέραν, τὰ Πιθοίγια.

5. Μετὰ τὴν ἐνταξιν τῆς αἰώρας εἰς τὰ Ἀνθεστήρια μὲ τὸ ἀστικὸν των τυπικὸν ὁ παλαι-
ότερος αἰτιολογικὸς μῦθος περὶ τῆς Ἡριγόνης (βλ. Lud. Deubner, σ. 118) ἦτο εὐκόλῳ πλέον νὰ
διασκευασθῇ ὑπὸ τῶν ποιητῶν, ὥστε αὕτη νὰ ἀναφέρεται καὶ ὡς θυγάτηρ τῆς Κλυταιμῆστρας ἐκ
τοῦ Αἰγίσθου. (Ἀπολλ. Βιβλ. VI, 25 - 28, Πausan. 11, 18, 6, Ἰωάνν. Τζέτζης, Σχόλ. εἰς Λυκόφρ.
1374. Βλ. καὶ Lud. Deubner, σ. 118, W. Burkert, σ. 267).

6. Περὶ τῆς αἰώρας εἰς Κολοφῶνα : Πολυδ. Ὄνομ. IV, 55, Ἀθῆν. ΙΔ', 10 (p. 618e).
Βλ. καὶ Lud. Deubner, σ. 119 - 120, σημ. 2. M. Nilsson, *Geschichte der griechi-
schen Religion*, Bd. 1, München 1955, σ. 585.

Εικ. 5. Αιώρων ἐπὶ ὑδρίας. (Μουσείον Βερολίνου). (Βλ. κατωτ. σελ. 126, σχ.μ. 1. Είλ. σελ. 54 2)

Εικ. 6. Αιώρων ἐπὶ ὑδρίας. (Μουσείον Βερολίνου). (Α. Furtwängler, F. Hauser, K. Reichhold, Griech. Vasenm. III, Text., σ. 28).

τοῦ Λούβρου ¹ (εἰκ. 5), ἡ δ' ἑτέρα εἰς τὸ μουσεῖον Βερολίνου ² (εἰκ. 6). Εἰς τὴν πρώτην παριστάνεται ὁ Ἔρως γυμνός, ἕτοιμος νὰ ὠθήσῃ πρὸς κίνησιν τὴν αἰώραν ἐπὶ τῆς ὁποίας κάθεται παρθένος, εἰς δὲ τὴν δευτέραν νέος ἀναμένει ὁμοίως νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ὠθησιν τῆς αἰώρας ἐπὶ τῆς ὁποίας εὐρίσκεται νεᾶνις.

Αἱ παραστάσεις αὗται ἐκ τῆς ὑπάρξεως εἰς αὐτὰς πίθου, ὁ ὁποῖος ἐνθυμίζει τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῶν Ἀνθεστηρίων, ἡ ὁποία ἐκαλεῖτο Πιθοίγια, ἥτοι ἡμέρα ἀνοίγματος τῶν πίθων τοῦ νέου οἴνου ³, συνδέονται, ὡς καὶ ἡ ὑπ' ἄρ. 4, μὲ τὴν ἑορτὴν ταύτην.

Πλὴν ὅμως τῶν στοιχείων τούτων περὶ τῆς αἰώρας ἐκ τῆς Μινωικῆς Κρήτης καὶ τῶν κατόπιν ἱστορικῶν χρόνων, ἔχομεν προσέτι ἐξ ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων τῶν προϊστορικῶν χρόνων εἰς τὸν σημερινὸν ἑλληνικὸν χῶρον, εἰς τὸν βουλγαρικὸν καὶ ρουμανικόν, ἀκόμη δὲ πρὸς βορρᾶν ἕως εἰς τὸ Κίεβον καὶ τὴν Μοραβίαν, ὡς καὶ εἰς τὴν Ἑγγὺς Ἀνατολὴν (Μ. Ἀσίαν καὶ Μεσοποταμίαν) ἐνδείξεις περὶ αὐτῆς εἰς μορφὰς γυναικείας ἐξ ὁπτῆς γῆς μὲ ὁπὴν διαμπερῇ εἰς αὐτὰς πρὸς ἀνάρτησιν ⁴.

Ὁ Delvoye ⁵, ἐξετάσας τὸ ὑλικὸν τοῦτο, ἐπέφρασε τὴν γνώμην ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τυπικοῦ ἐθίμου, τὸ ὁποῖον ἐτελείτο πρὸς τόνωσιν τῆς γονιμότητος τῆς φύσεως. Τὴν γνώμην ταύτην ἀντέκρουσεν ὁ Μ. Nilsson, παρατηρήσας ὁρθῶς ὅτι ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν εἰδωλίων τούτων, προωρισμένων δι' ἀνάρτησιν, ὡς ἐμφανίζεται ἐκ τῆς ὁπῆς ἐπ' αὐτῶν, δὲν μπορούμεν νὰ εἰμεθα βέβαιοι ὅτι ἐγίνετο καὶ τελετουργικὴ αἰώρησις τῶν ⁶.

Ἐπεκτείνων ὁ Σπυρ. Μαρινᾶτος τὴν ἔρευναν ἐπὶ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ὑλικοῦ τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Delvoye, πρὸς δὲ καὶ ἐπὶ ἄλλων ἀντικειμένων, ὁμοίως ἐκ τῶν προϊστορικῶν χρόνων, τὰ ὁποῖα θεωρεῖ ὅτι ἦσαν προωρισμένα δι' ἀνάρτησιν καὶ αἰώρησιν, παρατηρεῖ ὅτι πλὴν τῶν ἤδη γνωστῶν ἐκ τῆς Ἀρχαιότητος φιλολογι-

1. Βλ. εἰς Corpus Vasorum Antiquorum. France. Musée du Louvre, fasc. 9. III, Id, p. 37, Planche 50.1,2.

2. A. Furtwängler, Fr. Hauser, K. Reichhold, Griech. Vasenmal. III, Text, σ. 28.

3. Βλ. εἰς A. Furtwängler, Fr. Hauser, K. Reichhold, III, Text, σ. 29. Ὑπὸ τοῦ Fr. Hauser (σ. 29) ὑποστηρίζεται ὅτι ὁ πίθος συμβολίζει ἐνταῦθα τὴν κατόπιν ἀφαιρέσεως τοῦ καλύμματος αὐτοῦ ἔξοδον τῶν ψυχῶν ἐκ τοῦ Ἄδου εἰς τὴν γῆν κατὰ τὴν ἑορτὴν.

4. Delvoye, Rite de fécondité dans les religions préhelléniques. Bull de Corr. Hell. LXX, 1946, σ. 120 - 131. Βλ. καὶ Charles Picard, Les religions préhelléniques (Crète et Mycènes), Paris 1948, σ. 196 - 197.

5. Delvoye, σ. 120 ἐξ.

6. Minoan and Mycenaean Religion, ed. 2, Lund. 1950, σ. 332, σημ. 7.

κῶν μαρτυριῶν περὶ τῆς αἰώρας, ἀναφέρεται περὶ αὐτῆς καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον Ἰνδικὸν ἔπος τῆς Mahabharata ¹.

Εἰς τὴν ἐπιτομὴν τοῦ ἔπους, τὴν Valabharata, παρατηρεῖ ὁ Μαρ. ὅτι, εἰς τὸ κεφ. 7ον ², ἔνθα ἡ περιγραφὴ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἀνοίξεως ἐντὸς ἱεροῦ ἄλσους, ἀναφέρεται τέλεσις αἰώρας ὑπὸ νεανίδων μὲ συμμετοχὴν καὶ νέων ³, πρὸς δὲ ὅτι τὸ ἀρχαῖον τοῦτο Ἰνδικὸν ἔθιμον, ὡς πρὸς τὸν τρόπον ὡς καὶ τὸν χρόνον τελέσεώς του, ἦτοι κατὰ τὴν ἀνοιξιν, ἀντιστοιχεῖ ἀπολύτως πρὸς τὴν αἰώραν τῆς Ἀρχαιότητος καὶ τὴν εἰς τοὺς νεωτέρους Ἑλλήνας.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι εἰς τὴν αἰώραν τῆς Valabharata πρόκειται σαφῶς περὶ παιγνίου κατὰ τὸ ἔαρ πρὸς τέρψιν τῶν νέων ἀμφοτέρων τῶν φύλων ⁴. Ἐν τούτοις δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι θὰ ὑπῆρχεν ἀντιστοιχῶς καὶ τελετουργικὴ αἰώρα. Περὶ τούτου συνάγεται τόσον ἐκ βεδιχῆς ἱεροτελεστίας, ἀναφερομένης εἰς τὴν Rig-Veda, καθ' ἣν ὁ ἱερεὺς ἐκάθητο ἐπὶ αἰώρας, ὅσον καὶ ἐκ παραδοσιακῆς σήμερον ἑορτῆς εἰς Ἰνδίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοῦ Krichna, τοῦ ὁποίου ὁμοίωμα ἀποτίθεται ἐπὶ τοῦ καθίσματος αἰώρας πρὸς αἰώρησιν ⁵.

Ἐπιζητούμενος ἀρχικῶς σκοπὸς μὲ τὴν τελετουργικὴν αἰώρησιν κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους καὶ τοὺς κατόπιν τῆς Ἀρχαιότητος, ὡς γνωρίζομεν περὶ αὐτῆς εἰς τοὺς Πόντος, δὲν μπορεῖ νὰ ᾔτῃ διακορρῇ ἀπὸ τῶν κῶν Ἀνθεστηριῶν, τῆς Διονυσιακῆς ἑορτῆς εἰς Ἀθήνας, δηλ. ὁ τῆς καρποφορίας τῆς ἀμπέλου καὶ γενικώτερον τῆς γονιμότητος ὄλων τῶν παραγωγικῶν μέσων τοῦ φυτικοῦ καὶ τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου. Ἐπομένως ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς αἰώρας ὡς μαγικῆς πρὸς τοῦτο πράξεως ⁶ εὐρίσκεται πλησιέστερον πρὸς τὸν ἐξ ἀρχῆς σκοπὸν τοῦτον τῆς καθιερώσεώς της, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατόπιν ἦτο εὐκόλον νὰ προέλθουν ἄλλοι, ὡς οἱ πρὸς ἀποτροπὴν νόσου, προστασίαν τῆς υγείας τοῦ αἰωρουμένου, τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, τῶν ζώων αὐτῆς κλπ.

Ὁ Frazer, ἔχων ὑπ' ὄψιν πλὴν τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν πηγῶν καὶ εἰδήσεις ἐκ τῶν νεωτέρων χρόνων εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἰ-

1. Sp. Marinatos, Αἰώρα. Antichthon 2 (1969), σ. 1 - 14.

2. Βλ. εἰς τὴν ἐλληνικὴν μετάφρασιν ὑπὸ Δημητρίου Γαλανοῦ Ἀθηναίου, Βαλαβαράτα ἢ συντομὴ τῆς Μαχαβαράτας, μεταγλωττισθεῖσα ὑπὸ —, ἐν Ἀθήναις 1847, σ. 141 ἐξ. Βλ. καὶ Sp. Marinatos, ἐνθ' ἀν., σ. 12 ἐξ.

3. Δημήτριος Γαλανὸς Ἀθηναῖος, ἐνθ' ἀν., σ. 145 - 157 (ἀρ. 20, 52 - 57, 59, 60, 62 - 84).

4. Ἐνθ' ἀν., σ. 156 - 157 (ἀρ. 80 - 84).

5. J. G. Frazer, σ. 279. Πρβλ. καὶ Sp. Marinatos, σ. 14.

6. Βλ. M. Nilsson, Geschichte, σ. 585 - 86.

μου, ὡς καὶ εἰς ἄλλους τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας κλπ., ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι ἡ αἰώρα ἀπετέλει μέσον ἐξιλασμοῦ ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐετηρίαν διὰ τοῦ καθαρμοῦ τοῦ ἀέρος ἐκ τῶν κακοποιῶν δι' αὐτοῦ ἐπενεργειῶν ψυχῶν νεκρῶν, ποὺ ἔχουν στερηθῇ ταφῆς, ἢ πνευμάτων ἐχθρικῶς διαχειμένων πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν βλάστησιν τῆς γῆς¹. Μὲ τὴν σύνδεσιν ταύτην τῆς αἰώρας πρὸς τὸν ἀέρα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἡλιακὴν τροχίαν, καταλήγει ὁ Frazer καὶ εἰς ἑτέραν ἐρμηνείαν ὅτι ἐπεδιώκετο δι' αὐτῆς, συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμοιοπαθητικῆς μαγείας, ἡ ἐξασφάλις δροσεροῦ ἀνέμου κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πνιγροῦ καύσωνος τοῦ ἀκολουθοῦντος θέρους².

Τὴν τελευταίαν ἀποψιν ταύτην τοῦ Frazer ἐξετάζομεν κατωτέρω εἰδικώτερον, ἐπειδὴ θεωροῦμεν ὅτι εὐρίσκεται πλέον ἐγγὺς πρὸς τὰ πράγματα ἐν σχέσει πρὸς ἑτέρας ὑποθέσεις αὐτοῦ, ὡς περὶ καθαρμοῦ, ὡς ἐλέχθη, τοῦ ἀέρος ἐκ ψυχῶν νεκρῶν ἢ ἄλλων πνευμάτων ἢ ὑποβοηθήσεως μὲ τὴν αἰώρησιν τῆς ἀνυψώσεως κατὰ τὴν ἀνοιξιν εἰς τὸ διάστημα τῆς τροχιάς τοῦ ἡλίου³ καὶ ἑτέρας παρ' ἄλλων⁴.

Ὁ ἄνθρωπος ἤδη κατὰ τὰ πρῶτα βήματα τοῦ πολιτισμοῦ του θὰ εἶχεν ἀντιληφθῇ ἐκ τῆς βιοτικῆς ἐμπειρίας του τὰς ἐπιπτώσεις εἰς τὸ σύστημα ὀργανώσεως τοῦ καθ' ἡμέραν βίου του τῶν μετεωρολογικῶν ἀλλαγῶν, ἥτοι τὸ μὲν τῆς κανονικῶς πιπτούσης βροχῆς, τῶν μετρίων πνεύμων ἀνέμων, τῆς μέσης θερμοκρασίας, τοῦ δὲ τῶν πλημυρῶν καὶ τῶν καταρραδῶν τῆς ἀνομβρίας τοῦ ἰσχυροῦ ἀνέμου, ὡς θυέλλης, ἢ τῆς ἀπνοίας, τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας ἢ τῆς πτώσεως αὐτῆς πρὸς παγετὸν κλπ.

Ἡ μετεωρολογικὴ κατάστασις ὑπὸ τὴν πρώτην μορφήν συνετέλει ἀναλόγως εἰς παραγωγὴν ὑπὸ τῆς γῆς εἰδῶν συντηρήσεως τοῦ ἀνθρώπου, πρὸς διευκόλυνσιν του εἰς μετακινήσεις διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, εἰς συντήρησιν τῆς υἰείας του κ.ἄ., ὑπὸ δὲ τὴν δευτέραν ἐπέφερε καταστροφὰς εἰς τὸ φυσικὸν περιβάλλον τῆς διαβιώσεώς του, ἐδημιούργει ἐμπόδια καὶ κινδύνους εἰς καθόλου ἐνεργείας καὶ πράξεις διὰ τὴν ὑπαρξίν του καὶ τὴν πολιτιστικὴν του ἀνάπτυξιν.

Τὰς ἐπιπτώσεις ταύτας ἡσθάνετο κατ' ἐξοχὴν ἡ ἀγροτικὴ ὑπὸ γενικωτέραν ἔννοιαν κοινωνία, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἀπὸ ἀπόψεως ὀργανώσεως τῆς ζωῆς εὐρί-

1. J. G. Frazer, σ. 283.

2. Βλ. J. G. Frazer, σ. 284 - 285.

3. J. G. Frazer, σελ. 280, 283. Βλ. καὶ L ü b k e, ἐνθ' ἀν., σ. 62 - 63.

4. Βλ. περὶ τῆς ἀρχαίας αἰώρας : Lud. Deubner, σ. 120 - 121. M. Nilsson, α) Die Anthesterien, σ. 197 = Opuscula I, σ. 162. β) Geschichte, σ. 585 - 86. D. C. Dieterich, σ. 40. Delvoye, σ. 122 - 23, 131. W. F (auth), Aiora ἐν K. Ziegler - W. Sontheimer, Der kleine Pauly, I, 1964, σ. 188 - 89. Wald. Liungman, Traditionswanderungen Euphrat-Rhein, Teil I, Helsinki 1937, σ. 372 - 73 (F.F.C. No 118).

σκονται εἰς ἄμεσον ἐξάρτησιν ἀπὸ τὴν γύρω φύσιν καὶ τὰ συμβαίνοντα εἰς αὐτήν. Οἱ ἀγρόται ἔτσι καὶ οἱ κτηνοτρόφοι εἶχαν, ὡς καὶ σήμερον, ἐστραμμένην μὲ ζωηράν ἀνησυχίαν τὴν προσοχὴν εἰς τὴν μετεωρολογικὴν κατάστασιν ποῦ θὰ ἐπεκράτει κατὰ τὴν κρίσιμον περίοδον, ὡς ἐπὶ παραδ. εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀλλαχοῦ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, πολὺ δὲ παλαιότερον εἰς τὴν Μινωϊκὴν Κρήτην, ἀπὸ τοῦ Μαρτίου ἕως τὸν Μάιον.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐθεωρεῖτο ἀπολύτως ἀναγκαία ἡ ὑπαρξίς εὐνοϊκῶν μετεωρολογικῶν συνθηκῶν, ἰδίᾳ δροσεροῦ ἀέρος, πρὸς προστασίαν τῆς ὑπὸ ἐξέλιξιν νέας παραγωγῆς ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς καταστροφῆς ἕνεκα τῆς τυχόν ἐπικρατήσεως ξηρασίας ἢ ὑψηλῆς θερμοκρασίας¹. Τὴν πνοὴν τοῦ ποθητοῦ τούτου ἀέρος παρετήρει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ ἀπλοῦν φαινόμενον τῆς διὰ τοῦ ἀνέμου ταλαντώσεως τῶν κλάδων καὶ τοῦ φυλλώματος τῶν φυτῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐπὶ ἀπνοίας κατάστασιν ἀκινήσιας αὐτῶν.

Τοῦ φυσικοῦ φαινομένου τούτου καὶ ἄλλων, ὡς καὶ γεγονότων, ἀναζητῶν ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος λογικὴν ἐρμηνείαν ἐπίστανσε καὶ ἔπλασε κατόπιν τὸν μῦθον περὶ προελεύσεως τῶν ἀπὸ ὑπερφυσικῶν ὄντων, πνεύματα, μὲ εὐμενῇ ἀναλόγως ἢ δυσμενῇ διάθεσιν πρὸς αὐτόν. Μετὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς πίστεως ταύτης ἐκινήθη οὗτος εἰς ἐνέργειαν καὶ πράξεις μὲ μαγικὸν καὶ λατρευτικὸν χαρακτῆρα πρὸς τὸν σκοπὸν δεσμεύσεως ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ τῆς ὑπὸ τὸ φαινόμενον τοῦ ἀνέμου δράσεως τῶν ὄντων τούτων². Πρὸς τοῦτο κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναλογικῆς ἢ ὁμοιοπαθητικῆς μαγείας ἐσκέφθη ὅτι μὲ τὴν πρόκλησιν παρ' αὐτοῦ ταλαντώσεων τῶν κλώνων δένδρου διὰ τελετουργικῆς αἰωρήσεως ἐκ τούτων νεανίδων μὲ συμμετοχὴν εἰς αὐτὴν καὶ νέων ἀρρένων ἢ μὲ τὴν συμβολικὴν πρὸς τοῦτο ἐξάρτησιν πλαγγόνων, ὡς κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα εἰς Ἀθήνας κατὰ τὰ Ἀνθεστήρια, θὰ ἡδύνατο διὰ τῆς πράξεως ταύτης, μιμήσεως τῶν παλινδρομικῶν κινήσεων τοῦ δένδρου, τῶν προκαλουμένων ὑπὸ τοῦ «πνεύματος - ἀνέμου», νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν δυναμικὴν ἐνίσχυσιν ἢ εἰς τὸν

1. Περὶ καταστροφῶν ἐκ δυσμενῶν μετεωρολογικῶν καταστάσεων τῆς παραγωγῆς τῆς γῆς καὶ περὶ τῆς ἐκ τούτων ἀγωνίας τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν ἐπιβίωσιν του παρατίθεται ἐνδεικτικῶς σχετικὸν χωρίον ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἀγίου Νικολάου. «Μετὰ τὴν κοίμησιν τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἐπὶ ἔτη πέντε ἐγένετο ἄβροχία καὶ κράτησις ἀέρος ἐπὶ μῆνας ἑννέα ἐπὶ πάσης τῆς παραθαλασσίας καὶ ἐπὶ τοὺς πεδινούς τόπους καὶ εἰς τὴν πόλιν τῶν Μυρῶν ἔνθα ὁ ἅγιος Νικόλαος ἔκειτο καὶ ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὸς καὶ πάντες ἀπὸ λιμοῦ ἀπώλοντο καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἐτελεύτησαν». (Gustav Anrich, Hagios Nikolaos, I, Leipzig u. Berlin 1913, σ. 288 - 89).

2. Ἐκ τῶν πρωίμων ἐλληνικῶν χρόνων εἶναι γνωστὴ ἡ δέσμευσις ὑπὸ τοῦ Αἰόλου ἐντὸς ἄσχοῦ τῶν ἀντιθέτων πρὸς τὸν πλοῦν τοῦ Ὀδυσσεῶς ἀνέμων. Ὁδ. κ' 19 - 26 : «ἔνθα (ἐνν. εἰς τὸν ἄσκον) δὲ βυκτῶν ἀνέμων κατέδησε κέλευθα» (στ. 20).

ἐξαναγκασμὸν τοῦ «πνεύματος» τοῦ ἀνέμου, ἐπὶ καταστάσεως κυρίως ἀπνοίας, ὅπως πνέῃ ὡς εὐνοϊκός, δροσερός, ἄηρ, ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς ὑπὸ ἐξέλιξιν καρποφορίας τῆς γῆς.

Τοιοῦτον μαγικὸν χαρακτῆρα δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι εἶχεν ἀρχικῶς καὶ ἡ ἀρχαία αἰώρα μὲ σκοπὸν τὴν ἐπικράτησιν εὐκρασίας ἀέρος. Ὁ αἰτιολογικὸς δὲ περὶ αὐτῆς μῦθος τῆς Ἡριγόνης¹ πιστεύω ὅτι ἀποτελεῖ προσαρμογὴν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας κοινωνίας παλαιότερας διηγήσεως περὶ πραγματικῆς ἀντιστοίχως θυσίας νεάνιδος εἰς τοὺς ἀνέμους κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς αἰώρας.

Περὶ ἀνθρωποθυσιῶν καὶ μαγικῶν γενικώτερον τελετουργιῶν εἰς τοὺς ἀνέμους πρὸς πνοὴν ἢ παῦσιν αὐτῶν ὑπάρχουν ἀρκεταὶ σχετικαὶ μαρτυρίαι ἐκ τῆς Ἀρχαιότητος. Θυσία τῆς Ἰφιγενείας ἐν Αὐλίδι, ὡς «παυσάνεμος» (Αἰσχ. Ἀγαμ. 214)· θυσία παίδων εἰς τοὺς ἀνέμους ὑπὸ τοῦ Μενελάου εἰς Αἴγυπτον πρὸς ἀπόπλουν αὐτοῦ (Ἡροδ. II, 119)· κατάπαυσις τοῦ ὀρμητικοῦ ἀνέμου διὰ μαγικοῦ τρόπου (Διογ. Λαέρτ. 8,60). Εἰς τὴν Κόρινθον ἀναφέρεται ὅτι ἐπῆρχεν εὐγενὲς γένος, τοῦ ὁποίου τὰ μέλη ἐκαλοῦντο «ἀνεμοκοῖται», ὡς ἀποκαθίζοντες, κατευνάζοντες, τοὺς ἀνέμους (Σοῦδα καὶ Ἡσύχ. ἐν λ., Εὐσταθ. εἰς Ὀδύσσ. 1645, 41 ἐξ.) κ.ά.²

Εἰς τὸ ἔθιμον οὗτω μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων τῆς τελετουργικῆς κατὰ τὸ ἔαρ αἰωρήσεως, συνοψίζοντες τὰ ἐκτεθέντα, ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι συνεχίζεται παμπалаία ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων ἀγροτική λατρευτικὴ ἢ μαγικὴ πρᾶξις πρὸς τὸν σκοπὸν ἀρχικῶς διὰ τῆς αἰωρήσεως ἐκ τῶν κλάδων δένδρου καὶ προκλήσεως τάλαντώσεων αὐτῶν, ἀντιστοίχων πρὸς τὰς παρατηρουμένας ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ ἀνέμου, ἐνισχύσεως τοῦ «πνεύματος» τοῦ ἀνέμου, ὅπως πνέῃ εὐνοϊκὸν διὰ τὴν ὑπὸ ἐξέλιξιν παραγωγὴν τῆς γῆς.

1. Ἐξεζητημένη, οὕτω δὲ μὴ ἀνταποκρινομένη πρὸς τὴν ἀλήθειαν, φαίνεται ἡ ἐρμηνεία ὑπὸ τοῦ Ν. Σβορώνου (βλ. ἐν Λαογρ. 7, 1923, σ. 161 ἐξ.) τοῦ μύθου περὶ τῆς ἀπαγχονισθείσης Ἡριγόνης, ὡς λατρευτικῆς προσωποποιήσεως εἰς αὐτὸν τοῦ ἔθους τῆς μεταιωρήσεως ἢ ἀναρτήσεως σκίλλης ἐκ δένδρου πρὸς τὸν σκοπὸν ἐνισχύσεως τῆς μαγικῆς εἰς αὐτὴν δυνάμεως πρὸς ἀποτροπὴν κακοῦ.

2. Βλ. περὶ ἐτέρων σχετικῶν λατρευτικῶν καὶ μαγικῶν ἐνεργειῶν καὶ πράξεων: Paul Stengel, Opferbräuche der Griechen, Berlin u. Leipzig 1910, σελ. 128, 146 - 153, 189, Παναγῆς Λεκατσᾶς, Ἡ καταγωγὴ τῶν θεσμῶν, τῶν ἐθίμων καὶ τῶν δοξασιῶν, Ἀθήνα 1951, σ. 203 - 205, Roland Hampe, Kult der Winde in Athen und Kreta (Sitzungsber. der Heidelb. Akad. d. Wiss. Phil. - Hist. Kl., Jahrgang 1967, I. Abhandlung), Heidelberg 1967, σ. 7 ἐξ., σ. 18 ἐξ. (ἐν σελ. 7 βιβλιογραφία).

RÉSUMÉ

Le balancement printanier chez les Grecs et d'autres peuples de la péninsule balkanique

par Georgios Spyridakis

Cette coutume était encore récemment répandue dans tout le monde grec sur le continent et dans les îles, de même que chez les Grecs d'Asie Mineure, du nord et de l'est de la Thrace, réfugiés en Grèce depuis 1922.

Ce balancement se pratiquait surtout à partir du dimanche de la Résurrection (Jour de Pâques), du lundi ou du jeudi ; il durait une semaine, c'est-à-dire jusqu'au dimanche de l'apôtre Thomas, ou jusqu'à l'ascension ; il avait lieu tous les samedis soirs, les dimanches, et aussi pendant les fêtes ; ainsi, partout en Grèce, c'était pour la Saint Georges.

On installait l'escarpolette dans la cour de la maison, dans la rue, ou sur la place du village, parfois même hors de celui-ci, dans la campagne. On la suspendait aux branches d'un arbre (fig. 1). Quand on se balançait dans la maison on se servait des poutres du toit.

Cet usage était, également, répandu chez les peuples voisins des Grecs : Albanais (fig. 2), Bulgares, Yougoslaves, ainsi que chez les Roumains, les Russes etc. pendant la période pascalle, et plus particulièrement pour la Saint Georges en Albanie, en Bulgarie et en Yougoslavie. Ce balancement était surtout dévolu aux jeunes filles et aux jeunes gens, mais les jeunes filles, principalement, s'asseyaient sur la balançoire.

En Grèce chacun des jeunes gens présents devait pousser la balançoire où était assise la jeune personne à laquelle il était, le plus souvent, lié par un sentiment amoureux ; ce faisant, chacun chantait à tour de rôle des chansons propres à la circonstance, dans lesquelles ils se louaient réciproquement et exprimaient leurs sentiments (voir ci-dessus la musique, p. 119).

Ainsi, cet usage se présentait comme une joyeuse fête entre les deux sexes. Cependant, en d'autres endroits de la Grèce et des Balkans (surtout en Bulgarie et en Yougoslavie) il pouvait revêtir un aspect rituel et religieux, voire magique, destiné à attirer la clémence divine : fertilité du sol, du bétail

etc. expulsion des serpents et des autres êtres malfaisants de la maison, préservation de la santé des membres de la famille etc.

Quant à l'origine historique de ce rite, l'auteur fait remarquer qu'il existait déjà à l'époque préhellénique. Ceci est attesté par la découverte d'une balançoire de terre cuite provenant d'Haghia Triada en Crète (fig. 3) et datant de l'époque minoenne récente (1400 - 1100 av. J. Ch.).

Sur l'escarpolette, suspendue par deux cordes à deux arbres — mâts, se balance (du moins le suppose-t-on) la Déesse - Mère, accomplissant ainsi un acte susceptible de promouvoir la fécondité.

Dans la Grèce antique, après l'époque minoenne, la balançoire appelée Aiôra (Αἰώρα), est citée dans le monde ionien, de même qu'à Athènes, en Attique, et surtout au dème d'Icaria.

A Athènes, durant les Anthestéries (fête printanière de trois jours en l'honneur de Dionysos) les jeunes filles se balançaient en chantant, entre autres, une chanson spéciale, appelée *Αἰώρα*, c'est-à-dire la chanson de l'errante, en l'honneur de l'Erigone. Il en était de même en Icaria.

Parfois, au lieu de jeunes filles, on faisait osciller aux branches des arbres, des statuette de terre cuite. Ceci se passait également à Icaria.

Outre les sources littéraires relatives à ce rite nous citons quelques représentations sur des vases attiques (5e, 4e siècle) (fig. 4. 5. 6).

Fig. 4 : un satyre est prêt à pousser l'escarpolette sur laquelle se balance une jeune fille. Ce Satyre appartient à la suite de Dionysos ; sa couronne indique qu'il s'agit d'un rite dionysiaque de la fête des Anthestéries, au début du printemps (11 - 13 du mois d'Anthestérion). Pour ce qui est de l'origine de ce rite, il y avait en Attique une légende qui se référait à l'Erigone, fille d'Icaros.

Les deux autres représentations sur des hydries (cruches) (fig. 5 et 6) sont également relatives aux Anthestéries. Ces vases devaient servir pour les jours de cette fête, les Choës et les Chytres.

Il est probable que le but de cette coutume n'était pas autre que celui des Anthestéries, fête dionysiaque pour la fécondité non seulement de la vigne, mais de tout le règne végétal et animal. On peut donc penser être proche de l'idée qui présida à son origine, si on interprète le balancement comme un rite religieux, et à but magique. Ensuite d'autres thèmes pouvaient se greffer et se développer : expulsion du mal, santé de la famille, du bétail, etc.

Outre le témoignage de l'époque minoenne crétoise, on peut citer la découverte, lors de fouilles archéologiques dans le sud - est de l'Europe, du Proche - Orient, et des pays au nord du Danube, de figurines en suspension ou perforées dans ce but.

D'après Delvoye, on faisait balancer ces figurines pour stimuler la fécondité de la nature. M. Nilsson fait remarquer à ce propos que «suspension» ne signifie pas obligatoirement «balancement».

Sp. Marinatos dans une étude relative mentionne d' autres statuettes perforées ou non de la période préhistorique, qu' il considère destinées à être suspendues et balancées. Outre les témoignages de sources littéraires de l'antiquité grecque sur l'aiōra, il ajoute d'autres de l'épopée antique des Indes, de Mahabharata.

Dans son épitomé, de ce texte, le Malabharata (chap. 7), nous avons la description d'une fête printanière pendant laquelle on pratiquait le balancement de jeunes gens des deux sexes, principalement des femmes. Il s'agit d'une coutume d'amusement ; pourtant on peut conclure que cela était aussi un rite d'après un témoignage dans le Rig - Vēda d'une cérémonie védique pendant laquelle un prêtre s'asseyait sur une balançoire et aussi d'après la célébration d'une fête du balancement dans les Indes modernes en l'honneur du dieu Krichna.

J. G. Frazer après avoir étudié le thème du balancement rituel chez plusieurs peuples, et par rapport également à l'Aiōra de l'antiquité grecque, considère la coutume en question comme devant apaiser les mauvais esprits, et assurer en même temps une bonne récolte : il devait purifier l'air des influences néfastes de l'âme errante des morts non enterrés, ou des mauvais esprits hostiles à l'homme et à la nature.

De ces corrélations avec l'élément «air», Frazer tire la conclusion que le balancement était un moyen de s'assurer des brises rafraîchissantes au cours des chaleurs torrides de l'été suivant. Cette opinion, que l'auteur juge la plus proche des origines du rite, a été pour lui le départ de recherches plus approfondies.

Depuis l'aube de la civilisation, l'homme aurait compris, par expérience, les influences bienfaisantes ou destructrices d'origine météorologique, déterminant sa vie quotidienne : pluies fortes ou faibles, hausses ou baisses de température, périodes de secheresse, tempêtes etc.

Les paysans, les éleveurs, et tous les autres individus qui en subissaient

les conséquences, devaient prêter constamment une attention particulière, voire même une inquiétude vis - à - vis de la situation météorologique au printemps et au début de l'été. Cette période, est en effet, d'après l'expérience paysanne, la période charnière dont dépendra la récolte. On souhaitait donc des températures favorables et des vents frais, pour assurer l'abondance de la nouvelle récolte.

On voyait cet état météorologique favorable dans le balancement des branches des arbres sous le souffle du vent, par rapport à leur immobilité lorsqu' il n' y a pas d'air, et qu' il règne une chaleur torride.

L'homme primitif, ayant observé ce phénomène désiré pour acquérir une bonne récolte, ignorant tout des causes véritables des phénomènes naturels et de leurs conséquences, croyait qu'ils étaient l'oeuvre d'êtres surnaturels, d'esprits divins bienveillants ou malveillants, et il essayait, par des pratiques magiques et rituelles, de dompter ces esprits. Il croyait, d'après le principe de la magie homéopathe, que si on imitait le balancement des branches des arbres sous le souffle du vent, par la pratique de la balançoire, ou en faisant osciller des statuettes, on pourrait agir sur les esprits et les autres divinités, qui feraient souffler des vents pour le plus grand bien de la nature et des récoltes.

Selon les occupations et la vie quotidienne de chaque société, ce rite magique ou religieux pouvait avoir d'autres buts, comme on a pu le remarquer dans les pays balkaniques et ailleurs.

L'auteur exprime enfin l'opinion que le mythe antique de l'Erigone concernant la naissance de l'Aiôra (du balancement) constitue une adaptation à l'esprit de la société d'Athènes antique, d'un autre mythe antérieur du sacrifice d'une jeune fille au vent favorable pendant l'exécution de l'Aiôra.